

Ruský zákon v Gruzii: Záměry a předpokládaný dopad

19.6.2024 - | Transparency International ČR

Na začátku dubna 2024 oznámila strana Gruzínský sen (Georgian Dream - GD), vedená ruským oligarchou Bidzinem Ivanishvilim, že znovu předloží tzv. zákon o zahraničních agentech, který byl touto stranou již jednou předložen o rok dříve, od čehož nakonec ustoupili vzhledem k masovým protestům v zemi i silné kritice ze zahraničí.

14. května 2024 pak gruzínský parlament adoptoval třetí a zároveň finální verzi tohoto zákona „o transparentnosti zahraničního vlivu“. A přesto, že gruzínská prezidentka zákon vetovala, parlament její veto nakonec přehlasoval.

To znamená, že gruzínský zákon ukládá organizacím občanské společnosti i vlastníkům médií, kteří získávají více než 20 % hrubého příjmu od „zahraničního agenta“, aby sami sebe registrovali jako „organizace prosazující zájmy zahraničních agentů“. Takovou registraci pak předkládají gruzínskému ministerstvu spravedlnosti včetně finančních zpráv, první do 30 dní od své registrace a další vždy v pravidelném intervalu. Ten, kdo se zákonem řídit nebude a nesplní povinnou registraci, bude registrován ministerstvem.

Jaké jsou důsledky neuposlechnutí zákona?

Nesplnění požadavků zákona bude mít za následek přísné peněžní sankce. Začátkem října 2024 tedy bude muset jakákoliv nevládní organizace nebo vlastník médií spadající do působnosti zákona, kteří se mu nebudou chtít podřídit, zaplatit v souhrnu 55 000 GEL (cca 20 000 USD nebo téměř 450 000 korun). Každý další měsíc bude přidána k této částce pokuta ve výši 20 000 GEL (cca 7 000 USD nebo 160 000 korun). Takové peněžní sankce mohou vést organizace k bankrotu či likvidaci.

Zákon je nicméně stejně represivní i vůči fyzickým osobám. Ministerstvo spravedlnosti může dle vlastního uvážení provádět dohled nad vzdorujícími nevládními organizacemi, během kterého může od každého jednotlivce, bez ohledu na jeho vazby na sledovanou nevládní organizaci, požadovat okamžité poskytnutí jakýchkoli „nezbytných“ informací. A to od důvěrných informací, jako jsou např. e-mailové nebo bankovní kódy a hesla, až k velmi citlivým osobním údajům, jako jsou údaje o zdravotním stavu nebo sexuálním životě dané osoby. Každé nedodržení takového pokynu od Ministerstva spravedlnosti bude mít za následek pokutu 5 000 GEL (cca 1 700 USD nebo 40 000 korun).

Benátská komise uvedla, že omezení stanovená zákonem pro práva na svobodu projevu, svobodu sdružování, soukromí a zásadu nediskriminace jsou neslučitelná s přísným testem stanoveným ECHR a ICCPR a nesplňují požadavky legality, legitimacy, nezbytnosti v demokratické společnosti a proporcionality.

Podle Komise „zákon, pod údajným cílem zajistit transparentnost, fakticky v důsledku riskuje stigmatizaci, umlčování a případně eliminaci organizací a médií, která dostávají byt jen malou část svých prostředků ze zahraničí. Vzniká velké riziko, že se to dotkne sdružení a médií, která budou kritizovat vládu, takže jejich odstranění by nepříznivě ovlivnilo otevřenou a informovanou veřejnou diskusi, pluralismus a demokracii“.

Smutný obrat na gruzínské cestě

Znovuzavedení zákona o zahraničních agentech ve spojení se stále nepřátelštější rétorikou gruzínských vlád vůči Západu znamená obrat v trajektorii zahraniční politiky Gruzie, vykojení z euroatlantické cesty země a její návrat do ruské sféry vlivu.

V Gruzii je mezi všemi, kdo nejsou přívrženci Gruzínského snu, společný názor, že cílem zákona je zničit základní práva a svobody v Gruzii a jeho zavedením vláda GD nehorázně porušila článek 78 gruzínské ústavy, který požaduje, aby všechny ústavní orgány přijmuly veškerá opatření k zajištění plné integrace Gruzie do EU a NATO.

Zákon, veřejně v zemi přezdívaný „ruským zákonem“, se setkal s tvrdým odporem gruzínské veřejnosti. Přibližně 150 nevládních organizací, včetně Transparency International Gruzie, prohlásilo, že se vláda porušením svého slibu, že znovu takový zákon nezavede, odchýlila od ústavních limitů a změnila zahraniční kurz země. Řekli, že nikdy nebudou tento zákon dodržovat.

Vzestup gruzínské občanské společnosti a protesty

Během dvou měsíců, kdy parlament projednával návrh tohoto zákona, probíhaly v ulicích Tbilisi a dalších velkých měst Gruzie masové protesty.

V první linii demonstrací stáli nejen zástupci občanské společnosti a médií – bezprostřední terče zákona – a zástupci opozičních politických stran, ale také významné osobnosti veřejného života z intelektuálních, akademických, uměleckých a sportovních kruhů i z méně rozvinutých a okrajových oblastí Gruzie, a především pak mladá generace reprezentující hlavně generaci Z.

Vláda použila k potlačení protestů brutální sílu. Policie proti pokojným demonstrantům použila slzný plyn, pepřový sprej a vodní děla. Více než 200 osob bylo zatčeno na základě obvinění z „chuligánství“ a „neuposlechnutí zákonných pokynů policistů“.

Většina z nich byla brutálně zbita v době zatčení a později po dodání na policejní stanice nebo do míst zadržení. Nakonec, až na několik výjimek, byli sice zatčení demonstranti propuštěni, ale byli vystaveni obrovským peněžním sankcím v rozmezí od 500 do 3 000 GEL (cca 4–24 000 korun).

Představení zákona a represivní reakce gruzínské vlády na občanské pokojné protesty vyvolaly bezprecedentní pobouření ze strany západních partnerů Gruzie – USA, Evropské unie i jednotlivých členských států EU.

Nejvyšší představitelé EU, předsedkyně Evropské komise Ursula von der Leyen, Vysoký představitel EU Josep Borell a předseda Rady EU Charles Michel ve svých prohlášeních k situaci v Gruzii všichni negativně hodnotili kroky gruzínské vlády související se znovuzavedením tzv. „zákona o zahraničních agentech“ a potlačení veřejných protestů.

Sandro Baramidze se přidal do gruzínské pobočky TI v únoru 2024 na pozici programového manažera pro téma lidských práv a právního státu.

Od listopadu 2012 do června 2018 působil na ministerstvu spravedlnosti Gruzie jako náměstek ministra a následně první náměstek ministra. Mezi lety 2015 a 2019 byl náhradním členem Benátské komise za Gruzii. Nadále pak ve spolupráci s ní pokračoval i po ukončení jeho mandátu. Je členem gruzínské advokátní komory, v Gruzii působil jako právník v oblastech trestního, občanského i správního práva. Reprezentoval klienty před Evropským soudem pro lidská práva. Poskytoval odborné posudky v otázkách gruzínského práva mezinárodním rozhodčím soudům.

Sandro Baramidze má dva akademické tituly v Právu a Orientálních studiích ze Státní univerzity Tbilisi. Získal hloubkové hloubkové vzdělání v oblastech amerického i mezinárodního práva v Centru pro americké a mezinárodní právo v Plano v Texasu a v oblasti soudní advokacie v Národním institutu soudní advokacie v Louisville v Coloradu.

Podpora zvenčí

25. dubna 2024 přijal Evropský parlament usnesení, kterým vyzval Evropskou komisi, aby předložila průběžné hodnocení pokroku Gruzie v souvislosti s plněním podmínek zadaných v době udělení statusu Gruzie jako kandidátského státu EU. Evropská komise má rozhodnout o otázce Gruzie do konce tohoto června.

Americká Sněmovna reprezentantů a Senát iniciovaly dva návrhy zákonů, díky kterým by členové gruzínské vlády i další fyzické osoby odpovědné za korupci, porušování lidských práv a snahy prosadit zákon o zahraničních agentech nebo usnadnit jeho schválení, za tyto činy nesli zodpovědnost.

23. května 2024 oznámil americký ministr zahraničí Anthony Blinken politiku omezování víz pro podkopávání demokracie v Gruzii a komplexní přezkum veškeré americko-gruzínské spolupráce.

Blinken řekl, že americké ministerstvo zahraničí zavádí pro Gruzii novou politiku omezování víz, která by se vztahovala na jednotlivce, kteří jsou odpovědní za podkopávání demokracie v Gruzii nebo se na něm podílejí, stejně jako na jejich rodinné příslušníky.

Otázka pro Gruzince

Zákon o zahraničních agentech není jedinou antidemokratickou a antiliberální legislativou iniciovanou vládní stranou v Gruzii za poslední dobu. Další dva vytvářejí daňový ráj pro offshorové společnosti, pravděpodobně ty s ruskými kořeny, a balíček pozměňovacích návrhů, které zakazují takzvanou „LGBTQ propagandu“.

Bidzina Ivanišvili prý dobyl gruzínský stát. Nyní to vypadá, že se Gruzie zmocnil za účelem předání země Putinovu Rusku. Zda se tento plán podaří naplnit či nikoli, je otázka, na kterou musí gruzínský lid odpovědět v nadcházejících volbách v říjnu 2024.

Komentář sepsal Sandro Baramidze, Transparency International Gruzie. Je dostupný také v angličtině.

<https://www.transparency.cz/rusky-zakon-v-gruzii-zamery-a-predpokladany-dopad>